

Prof. dr hab. Lechosław Latos-Grażyński
Członek rzeczywisty PAN
Wydział Chemii
Uniwersytet Wrocławski
Ul. F. Joliot-Curie 14
Wrocław 50 383
tel. +48 71 3757 256
E-Mail lechoslaw.latos-grazynski@chem.uni.wroc.pl
Web: <http://llg.chem.uni.wroc.pl/>

Wrocław 07.09.2020

RECENZJA

Rozprawy doktorskiej mgr. inż. Tomasza Pietrzaka Synteza, budowa i reaktywność alkilonadtlenkowych kompleksów cynku i magnezu.

Przedstawiona do recenzji rozprawa doktorska mgr. inż. Tomasza Pietrzaka, zatytułowana **Synteza, budowa i reaktywność alkilonadtlenkowych kompleksów cynku i magnezu**, stanowi fragment szerszej tematyki badawczej, rozwijanej konsekwentnie od lat i to z imponującym rozmachem w grupie prof. dr. hab. inż. Janusza Lewińskiego. Eksploracja koncentrowała się na szeroko rozumianej chemii metaloorganicznej pierwiastków grup 12 i 13, lecz w ostatnich latach uległa rozszerzeniu na chemię metaloorganiczną magnezu(II).

Punktem wyjścia w tych badaniach są prace dotyczące syntezy i właściwości odpowiednich połączeń metaloorganicznych. Oryginalne związki stanowią fundamentalny punkt wyjścia do badań na ich reaktywnością. Natomiast główny wysiłek badawczy zmierzał i konsekwentnie zmierza do wyjaśnienia zagadnień związanych z procesami aktywacji ditlenu poprzez związki pierwiastków grup głównych.

Ten długofalowy cel naukowy grupy badawczej prof. Lewińskiego w zdecydowany sposób narzucił kierunek poszukiwań prezentowanych w ocenianej rozprawie. Badania mgr. inż. Tomasza Pietrzaka dotyczyły, dobranych w bardzo dobrze przemyślany sposób, kompleksów alikilocynku(II) oraz alkilomagnezu(II). Związki te zawierają w swojej sferze koordynacyjnej umiejętnie skonstruowane otoczenie ligandowe, w skład którego – oprócz ligandów alkilowych – weszły ligandy β -ketoiminowe, w tym ich selektywnie podstawione fluorowe pochodne oraz ligand bis(β -ketoiminowy). Ogólnie rzecz biorąc, badane reakcje tej grupy związków metaloorganicznych z ditlenem prowadzą do związków alkilonadtlenkowych, a za ich pośrednictwem do związków alkoksylowych. Utworzone kompleksy alkilonadtlenkowe można traktować jako formy aktywne w procesach aktywacji ditlenu z udziałem związków metaloalkilowych.

Zagadnienia objęte tematyką doktoratu mogą mieć istotne znaczenie tak poznawcze jak i praktyczne. W szczególności warto w tym kontekście zauważyć, że produkty utlenienia związków cynkoorganicznych czy magnezoorganicznych wykazują szczególną reaktywność w procesach epoksydacji alkenów.

Stwierdzam, że w ramach rozprawy doktorskiej mgr. inż. Tomasza Pietrzaka można wyróżnić sześć zasadniczych linii badawczych dotyczących:

- syntezy i poznania właściwości kompleksów alkilocynkowych z chelatującym β -ketoiminowym ligandem,
- badania reaktywności alkilonadlenkowych kompleksów cynku z chelatującym ligandem β -ketoiminowym,
- badania reakcji utleniania dinuklearnych kompleksów cynku(II) z ligandem bis(β -ketoiminowym).
- syntezy i budowy alkilowych kompleksów magnezu(II),
- badania reakcji utleniania alkilowych kompleksów magnezu(II),
- badania reaktywności kompleksów magnezu(II) w reakcji epoksydacji enonów.

W tym miejscu mogę uznać wybór celów i obiektów badań za bardzo trafny i interesujący tak z punktu widzenia klasycznej chemii koordynacyjnej i metaloorganicznej cynku(II) i magnezu(II) jak i eksploracji mechanizmów ich reakcji z ditlenem. Jak można było przewidzieć, istotą powodzenia tak zarysowanego tematu badawczego jest dobre opanowanie metod syntetycznych w bardzo wymagającej chemii metaloorganicznej, umiejętność pracy w warunkach beztlenowych i w ekstremalnie niskich temperaturach. Biorąc pod uwagę jakość i rozmiar wykonanej pracy, uważam, że mgr inż. Tomasz Pietrzak sprostał wyzwaniom wynikającym ze stopnia trudności postawionego mu zadania.

Ogólnie rzecz biorąc, autor dokonał bardzo systematycznych badań dotyczących reakcji ditlenu z kompleksami alkilocynkowymi. Podejście to zaowocowało wykreowaniem oryginalnej klasy kompleksów alkilonadtlenkowych cynku(II) z ligandem β -ketoiminowym. Konsekwentne badania na ich reaktywnością doprowadziły do istotnego w tym obszarze chemii uogólnienia. ***Mianowicie kompleksy zawierające terminalne ligandy alkilonadtlenkowe wykazują większą stabilność w porównaniu z połączeniami, w których taki ligand odgrywa rolę liganda mostkującego.***

O ile chemia związków alkilocynkowych ma bogato udokumentowaną literaturę, to pokrewna chemia magnezu(II) jest znacznie skromniej eksplorowana. Dlatego też tym bardziej na podkreślenie zasługują osiągnięcia doktoranta w tym zakresie. Przede wszystkim zauważyć należy interesujące wyniki osiągnięte w badaniach nad wyjątkowo niestabilnymi związkami alkilonadtlenkowymi magnezu(II) oraz prace nad procesem katalitycznego utleniania elektronowo zdezaktywowanych olefin.

Otrzymane związki doktorant charakteryzował stosując konsekwentnie spektroskopię jądrowego rezonansu magnetycznego (^1H NMR) oraz w mniejszym stopniu spektroskopię oscylacyjną (IR). Należy podkreślić, że podstawowe konkluzje doktoratu wynikają z dwudziestu dwóch struktur molekularnych, oznaczonych metodami rentgenografii strukturalnej (struktury zostały rozwiązane przez dr inż. Iwonę Justyniak). W trakcie swoich badań doktorant uzyskał szereg interesujących wyników, wzbogacających wiedzę o chemii metaloorganicznej związków cynku(II) i magnezu(II).

W sumie ten znaczący wkład w chemię związków cynko- i magnezoorganicznych, wzbogacony przez umiejętną kontrolę struktury elektronowej odpowiednio „dostrojonych” ligandów β -ketoiminowych, można uznać za zasadnicze dokonanie mgr inż. Tomasza Pietrzaka.

Moim zdaniem fundamentalne znaczenie mają wyniki dotyczące aktywacji ditlenu, przede wszystkim z racji analizy aspektów mechanistycznych tego ważnego procesu. Taką ogólną ocenę warto zilustrować wybranymi dokonaniem prezentowanymi w rozprawie.

Moim zdaniem najbardziej znaczące jednostkowe osiągnięcia doktoranta to:

- wyizolowanie hydroksyoctanu cynku(II) [(^{dipp}BDI)Zn(μ-OH)(μ,η²-OAc)Zn(^{dipp}BDI)] **10** powstającego w wyniku kontrolowanej transformacji etylo-nadtlenkowego kompleksu cynku (sugerowany mechanizm uwzględnia homolityczną dysocjację wiązania O-O),
- wykazanie, że w reakcji *tert*-butylo-nadtlenkowego kompleksu cynku(II) (^{dipp}BDI)ZnOO*t*Bu tworzy się pochodna z mostkiem karboksylanowym [(R-^{dipp}BDI)Zn(μ,η²-OOCPh)₂] **12**, a w trakcie procesu następuje utlenienie benzaldehydu do kwasu benzoesowego i następuje podstawienie liganda grupą *tert*-butoksylową.
- opracowanie katalitycznego układu prowadzącego do utleniania enonów, opartego na reaktywności związków alkilnadtlenkowych magnezu(II) typu [(^{f5}BDI)MgOO*t*Bu]₂ **32**.

Moją uwagę, również ze względów estetycznych, zwróciła struktura molekularna tetranuklearnego kompleksu magnezu(II) z anionem *tert*-butylo-nadtlenkowym **21**.

Podsumowując, w rozprawie zidentyfikowano oryginalne drogi reaktywności związków alkilmagnezowych i alkilocynkowych z ditlenem. Ten fakt należy sumarycznie uznać za znaczące osiągnięcie naukowe o bardzo wysokiej randze. W mojej recenzji zdecydował on o wysokiej ocenie poziomu naukowego rozprawy doktorskiej.

Powyzsza, wysoka ocena części merytorycznej rozprawy, stanowi dobry punkt wyjścia dla uwag krytycznych związanych z analizą i dyskusją wyników. W trakcie obrony oczekuję od doktoranta komentarza dotyczącego zagadnień przedstawionych poniżej.

1.

Swoją analizę procesów chemicznych doktorant opiera przede wszystkim na wynikach rentgenografii strukturalnej. Istotne równowagi, w tym dotyczące termodynamicznie odwracalnego wiązania ligandów czy też kluczowego dla tematyki doktoratu aktywacji ditlenu, zachodzą jednak w roztworze. Autor w tym aspekcie swoich badań korzysta przede wszystkim ze spektroskopii ¹H NMR unikając spektroskopii ¹³C NMR. Moim zdaniem analiza widm ¹³C NMR mogłaby pozwolić na jednoznaczną identyfikację kluczowych dla rozważań rozprawy pochodnych: M-C_α(R₁R₂R₃), M-OC_α(R₁R₂R₃), M-OC_α(R₁R₂R₃) rozróżnialnych z racji charakterystycznych przesunięć ¹³C atomu węgla C_α. (patrz *Anal. Chern.* **1983**, *55*, 1625-1626). Niewątpliwie wykorzystanie technik dwuwymiarowych HMBC i HMQC pozwoliłoby na relatywnie szybkie określenie natury koordynacji, w szczególności w przypadku *tert*-butylo-wych pochodnych.

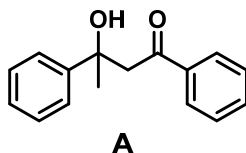
2.

Zwraca uwagę fakt, że w opisie nowych związków doktorant nie prezentuje widm ¹³C NMR (Rozdział V). Jest to o tyle zaskakujące, że z reguły podanie widm ¹³C NMR wymagane jest przez redakcję czasopism, przywiązujących wysoką wagę do opisów nowych związków, jako jeden z dowodów na homogeniczność zidentyfikowanych produktów reakcji. W opisie związków nie zauważyłem również oczekiwanych w opisie produktów syntezy danych HRMS bądź też komentarza uzasadniającego taki brak.

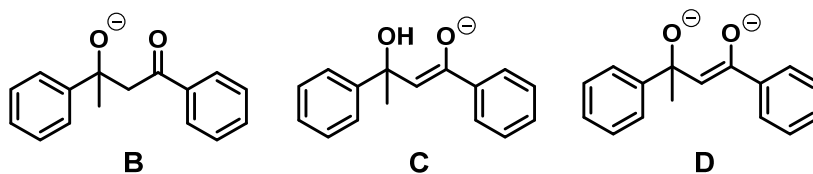
3.

Doktorant podjął próbę zbadania reakcji kompleksu *tert*-butylo-nadtlenkowego cynku(II) (^{dipp}BDI)ZnOO*t*Bu z acetofenonem otrzymując w reakcji kompleks cynku(II) z zachowanym

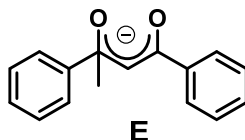
ligandem β -diketoiminowym oraz z chelatującym anionem powstałym na drodze kondensacji aldolowej acetofenonu. W elementarnej chemii organicznej można łatwo pokazać, że kondensacja aldolowa acetofenonu prowadzi do odpowiedniej pochodnej α,β -hydroksyketonu, tzn. do 3-hydroksy-1,3-diphenylobutan-1-onu koordynującego w formie anionowej jako 4-okso-2,4-difenylobutan-2-olan (patrz poniższe Schematy).

Można zaproponować trzy struktury ligandów anionowych, wywodzących się z tego związku.

Żadna z nich nie prowadzi do tej, która jest pokazanej pracy (Schemat III.18 oraz Rysunek III.15). Proponowana przez doktoranta struktura **E** jest – z punktu widzenia chemii – fundamentalnie niewłaściwa. Implikuje ona mianowicie możliwość utworzenia pięciu wiązań przez jeden atom węgla (atom C3 w strukturze A) w typowym związku organicznym.

W dalszych badaniach struktury tego liganda pomocna będzie pełna analiza widm NMR (^1H , ^{13}C) związku **13**. Wskazana jest także interpretacja parametrów geometrycznych struktury związku, wyznaczonej metodami rentgenografii strukturalnej. Przedstawiona jest ona w rozprawie zbyt lakonicznie, z pominięciem bardzo istotnych parametrów opisujących strukturę liganda.

4.

W opisie struktury kompleksu **13** autor konkluduje:

„Dodatkowa analiza bazy krystalograficznej Cambridge Structural Data Base (wersja 1.2) wykazała, że do tej pory nie obserwowano związków o analogicznym motywie strukturalnym. O unikalności otrzymanego wyniku świadczy również fakt, że nieznane są przypadki kompleksów metali stabilizowanych ketonem 2,4-difenylo-2-hydroxybutanowym”

W rozprawie doktorant ma tendencję to zbyt mocnego wartościowania swoich dokonań naukowych używając bardzo mocnych stwierdzeń typu „unikalny” czy „nowatorski” co może prowadzić do efektu inflacyjnego ich znaczenia. Takie określenia – moim zdaniem – powinny być ewentualnie zostawione do wykorzystania recenzentowi rozprawy .

Stwierdzenie, że wprowadza się do chemii całkowicie oryginalną jakość musi być bardzo starannie zweryfikowane. W tym konkretnym przypadku stwierdzam, że literatura przedmiotu zna jednak analogiczne motywy strukturalne takich jak obserwowany „unikalny” dla **13**. Generowane były one z udziałem fluorowanych pochodnych 3-hydroksy-1,3-diphenylobutan-1-onu lub 3-hydroksy-1,3-diphenylopropan-1-onu a identyfikowane spektroskopowo. Można je znaleźć w następujących pracach (w nawiasie podano jonu metalu):

- M.B. Power, S. G. Bott, D. L. Clark, J.L. Atwood, A. R. Barron *Organometallics* **1990**, 9, 3086-3097 (Al)
- B. Power, . A.W.; Apblett, S.G. Bott, S.J.L. Atwood, J. L.; A.R. Barron, *Organometallics* **1990**, 9, 2529-2534. (Al)
- R. Doi, K. Kikushima, M. Ohashi, S. Ogoshi *J. Am. Chem. Soc.* **2015**, 137, 3276–3282 (Ni)
- R. Doi, M. Ohashi, S. Ogoshi *Angew. Chem. Int. Ed.* **2016**, 55, 341–344 (Cu, monodentny).

5.

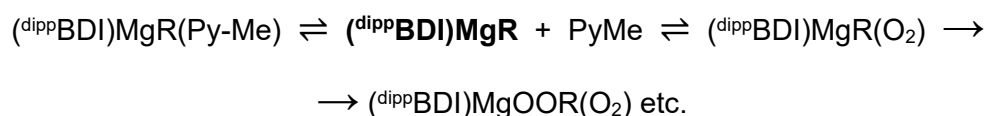
W rozprawie doktorant wykazał ze związki alkilonadtlenkowe magnezu są katalizatorami w reakcji epoksydacji enonów. Reakcja była testowana na *trans*-chalkonie (1,3-diphenylo-2-propen-1-on) prowadząc do odpowiedniego (α,β)-epoksyketonu (fenylo(3-fenyloksiran-2-ylo)metanon). W opisie procesu i na odpowiednich Schematach (Schemat 55 oraz 56) autor konsekwentnie unika określenia konfiguracji absolutnej tworzonych dwóch centrów stereogenicznych chiralności.

Wstępna analiza prowadzi do stwierdzenia, że reakcja prowadzić może do ($\alpha R,\beta S$)-epoksyketonu i ($\alpha S,\beta R$)-epoksyketonu. Alternatywny racemat zawiera ($\alpha R,\beta R$)-epoksyketon i ($\alpha S,\beta S$)-epoksyketon. Wreszcie istnieje możliwość, iż w produktach reakcji znajdziemy wszystkie możliwe stereoizomery. Recenzent oczekuje komentarza dotyczącego proponowanego mechanizmu reakcji i jego ewentualnego związku z możliwymi stereospecyficznością lub stereoselektywnością procesu.

6.

W analizie mechanizmu procesu aktywacji ditlenu przez związki alkilowe magnezu, mgr inż. Tomasz Pietrzak przekonująco stwierdza, że „zarówno związki trójkoordynacyjne i czterokoordynacyjne centra metaliczne mogą z łatwością aktywować cząsteczkę O_2 ”.

Dla pełni opisu autor powinien jednak rozważyć alternatywną drogę. Wystarczy przyjąć, że w badanym systemie aktywacja ditlenu wymaga istnienia centrum trójkoordynacyjnego, które i tak współistnieje w równowadze termodynamicznej z centrum czterokoordynacyjnym. Wtedy proces aktywacji w obecności Py-Me mógłby zachodzić zgodnie z sekwencją reakcji, podaną poniżej „unikając” pięciokoordynacyjnego magnezu(II)

Jako recenzent zobowiązany jestem do skomentowania sposobu prezentacji rozprawy. We wstępie autor w przemyślany i kompetentny sposób przedstawił chemię zagadnień bezpośrednio związanych z tematyką rozprawy, cytując 115 odnośników. Wstęp świadczy o bardzo dobrym rozeznaniu autora w tematyce i znakomicie ułatwia ocenę dokonań doktoranta. Myślę jednak, że dla zupełności przeglądu należałoby uwzględnić publikację, w pewnym sensie pionierską dla dziedziny, która dotyczy koordynacji alkilowodoronadtlenków przez germanoporfirynę

Balch, A. L.; Cornman, C. R.; Olmstead, M. M.

Formation and Structure of Alkyl Peroxide Complexes of Germanium(IV) Porphyrins From Direct Reactions With Alkyl Hydroperoxides and by Photolysis of Alkylgermanium(IV) Porphyrins in the Presence of Dioxygen.

J. Am. Chem. Soc. **1990**, *112*, 2963-2969.

W całej rozprawie prezentacja wyników eksperymentów chemicznych jest szczegółowa i bardzo jednoznaczna, zarówno w dyskusji jak i opisie eksperymentu. Uznaję to za zaletę rozprawy. Szczególnie doceniam precyzyjnie prezentowane schematy reakcji i umiejętnie przedstawione graficznie wyniki badań krystalograficznych.

Podsumowując, recenzowana rozprawa doktorska stanowi interesujący materiał doświadczalny dotyczący chemii alkilonadtlenkowych związków cynku(II) i magnezu(II). W szczególności doceniam te elementy, które wzbogacają naszą wiedzę o mechanizmach aktywacji ditlenu.

Recenzowaną rozprawę doktorską **Synteza, budowa i reaktywność alkilonadtlenkowych kompleksów cynku i magnezu** oceniam wyjątkowo wysoko. Spełnia ona wymagania zarówno ustawowe, jak i zwyczajowe stawiane rozprawom doktorskim i wnoszę o dopuszczenie jej autora mgr. inż. Tomasza Pietrzaka do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Biorąc pod uwagę poziom naukowy a także fakt opublikowania części wyników w renomowanych czasopismach naukowych wnoszę także o wyróżnienie recenzowanej rozprawy.

Prof. dr hab. Lechosław Latos-Grażyński
Członek rzeczywisty PAN